

РОЗДІЛ ІІІ. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.82: 343 (094.4) (477)

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА НЕЗАКОННОГО ПОМІЩЕННЯ В ПСИХІАТРИЧНИЙ ЗАКЛАД

Андрушко А.В., к.ю.н., доцент

*Ужгородський національний університет, вул. М. Заньковецької, 89б, м. Ужгород, Україна
andrushko525@gmail.com*

На підставі аналізу чинного законодавства та кримінально-правової літератури досліджено особливості об'єктивної сторони незаконного поміщення в психіатричний заклад (ст.151 Кримінального кодексу України). Запропоновано змінити назву ст.151 Кримінального кодексу України, а також диспозицію її ч.1, у тексті яких варто передбачити, що кримінально караним є не лише незаконне поміщення до психіатричного закладу особи, яка не потребує стаціонарної психіатричної допомоги, а й незаконне утримання особи в психіатричному закладі.

Ключові слова: незаконне поміщення в психіатричний заклад, кримінальна відповідальність, склад злочину, об'єктивна сторона складу злочину.

ОБЪЕКТИВНАЯ СТОРОНА НЕЗАКОННОГО ПОМЕЩЕНИЯ В ПСИХИАТРИЧЕСКОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ

Андрушко А.В.

*Ужгородский национальный университет, ул. М. Заньковецкой, 89б, г. Ужгород, Украина
andrushko525@gmail.com*

На основании анализа действующего законодательства и уголовно-правовой литературы исследованы особенности объективной стороны незаконного помещения в психиатрическое учреждение (ст.151 Уголовного кодекса Украины). Предложено изменить название ст.151 Уголовного кодекса Украины, а также диспозицию ее ч.1, в тексте которых следует предусмотреть, что уголовно наказуемым является не только незаконное помещение в психиатрическое учреждение лица, не нуждающегося в стационарной психиатрической помощи, но и незаконное удержание лица в психиатрическом стационаре.

Ключевые слова: незаконное помещение в психиатрическое учреждение, уголовная ответственность, состав преступления, объективная сторона состава преступления.

OBJECTIVE ELEMENT OF THE ILLEGAL PLACEMENT TO A MENTAL HOSPITAL

Andrushko A.V.

*Uzhhorod national university, str. Zankovetskoï, 89b, Uzhhorod, Ukraine
andrushko525@gmail.com*

The article researches on peculiarities of the objective element of illegal placement to a mental hospital (art.151 of the Criminal Code of Ukraine). It concludes that the reference stipulated in the part 1 of art.151 of the Criminal Code of Ukraine that liability arises from illegal placement of a person to a mental hospital and not only in cases of placement of deliberately mentally healthy person, allows for broadening and strengthening of criminal law protection guarantees for personal freedom of individuals.

It is established in the article that the objective element of a crime defined by part 1 art. 151 of the Criminal Code of Ukraine includes: 1) socially dangerous act; 2) socially dangerous consequence; 3) cause-effect relation between act and its consequences; 4) place where crime was committed. An act is an illegal placement of a person to a mental hospital or illegal retention of a person in such a facility. By socially dangerous consequence of this act we understand an actual stay of an illegally placed person in such a hospital. Cause-effect relation means that a person's stay in a mental hospital results from illegal actions of a psychiatrist acting individually or as a member of psychiatric commission. Place of commitment of this crime is a mental hospital – psychoneurological, narcological or any other specialized facility of any legal status aimed at provision of psychiatric aid. According to art. 151 of the Criminal Code of Ukraine criminal liability arises for illegal placement of a person to a stationery psychiatric facility; placement of a person to closed facilities of other types does not constitute this corpus delicti of a crime (but under relevant conditions such an action may be qualified according to art. 146 of the Criminal Code of Ukraine as illegal confinement).

The conclusion is made that it is expedient to change the title of art. 151 of the Criminal Code of Ukraine as well as the disposition of part 1 of this article so that their text stipulated that not only an illegal placement of a person to mental hospitals but illegal confinement as well are criminally liable. Such changes will allow to harmonize this part of the Criminal Code with stipulations of the Law of Ukraine "On Psychiatric Aid" and will improve legal counteraction to use of psychiatry in non-medical purposes.

Key words: illegal placement to mental hospital, criminal liability, corpus delicti, objective element of a crime.

Вітчизняний кримінальний закон передбачає відповідальність за незаконне поміщення в психіатричний заклад в ст.151 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Вказана норма, однак, на практиці майже не застосовується. Пояснити цей факт можна, зокрема, тим, що чинна її редакція є недосконалою.

Незважаючи на актуальність аналізованої проблематики, питанням кримінально-правової протидії незаконному поміщенню особи в психіатричний заклад у науковій літературі приділяється недостатньо уваги. Серед науковців, які цікавилися цією тематикою, варто назвати О.С. Амосова, Ю.М. Аргунову, В.І. Борисова, І.А. Вартилицьку, Т.В. Варфоломееву, В.І. Зубкову, Л.Л. Круглікова, Я.Г. Лизогуба, О.І. Парога, І.М. Тяжкову, М.І. Хавронюка, С.Д. Шапченка та інших. Загалом же варто констатувати, що вказана проблематика розглядається переважно на рівні підручників і науково-практичних коментарів. Відтак дискусійними сьогодні є більшість відповідних питань. Стосується це й кримінально-правової характеристики об'єктивної сторони незаконного поміщення в психіатричний заклад.

Мета статті – на підставі аналізу чинного законодавства та кримінально-правової літератури дослідити особливості об'єктивної сторони незаконного поміщення в психіатричний заклад.

Цивільний кодекс України в ч.6 ст.284 встановлює, що надання фізичній особі психіатричної допомоги здійснюється відповідно до закону. Цим законом є Закон України «Про психіатричну допомогу» від 22 лютого 2000 р. [1] (далі – Закон), яким врегульовано підстави й порядок госпіталізації до психіатричного закладу осіб, які страждають на психічні захворювання. Згідно із ч.1 ст.13 Закону особа госпіталізується до психіатричного закладу добровільно – на її прохання або за її усвідомленою згодою; малолітня особа (віком до 14 років) госпіталізується до психіатричного закладу на прохання або за згодою її батьків чи іншого законного представника; особа, визнана у встановленому законом порядку недієздатною, госпіталізується до психіатричного закладу на прохання або за згодою її опікуна. Водночас Закон у ч.3 ст.13 та ст.14 передбачає також можливість примусової госпіталізації особи до психіатричного закладу. У примусовому порядку до психіатричного закладу може бути госпіталізовано, зокрема, особу в разі проведення експертизи стану її психічного здоров'я або застосування до особи, яка страждає на психічний розлад і вчинила суспільно небезпечне діяння, примусового заходу медичного характеру (ч.3 ст.13 Закону). Крім того, ст.14 Закону передбачає, що особу, яка страждає на психічний розлад, може бути госпіталізовано до психіатричного закладу без її усвідомленої згоди або без згоди її законного представника, якщо її обстеження чи лікування можливі лише в стаціонарних умовах, а також за встановлення в особи тяжкого психічного розладу, унаслідок чого вона вчиняє чи виявляє реальні наміри вчинити дії, що становлять безпосередню небезпеку для неї або оточуючих; не спроможна самостійно задовольняти свої основні життєві потреби на рівні, який забезпечує її життєдіяльність.

Законом передбачено також процедуру недобровільної госпіталізації особи до психіатричного закладу. Так, згідно зі ст.16 Закону особа, яку було госпіталізовано до такого закладу за рішенням лікаря-психіатра на підставах, передбачених ст.14 Закону, підлягає обов'язковому протягом 24 годин із часу госпіталізації огляду комісією лікарів – психіатрів психіатричного закладу для прийняття рішення про доцільність її госпіталізації. У разі, якщо госпіталізація визнається недоцільною й особа не висловлює бажання залишитись у психіатричному закладі, вона підлягає негайній виписці. Натомість у випадках, коли госпіталізація особи до вказаного закладу в примусовому порядку визнається доцільною, представник психіатричного закладу, у якому перебуває особа, протягом 24 годин направляє до суду за місцем знаходження психіатричного закладу заяву про госпіталізацію особи до психіатричного закладу в примусовому порядку на підставах, передбачених ст.14 Закону, а також висновок комісії лікарів-психіатрів, який містить обґрунтування про необхідність такої госпіталізації. До винесення судом рішення лікування особи може проводитися за рішенням лікаря-психіатра (комісії лікарів-психіатрів) [1].

Передбачені в Законі підстави та процедура госпіталізації особи в психіатричний заклад у примусовому порядку спрямовуються на те, щоб до такого закладу не поміщались особи, які цього не

потребують. Порухення законодавчих вимог, що стосуються підстав і порядку недобровільної госпіталізації, у результаті чого в психіатричному закладі опиняється не за своєю волею особа, яка такої госпіталізації не потребує, означає її незаконність, що має тягнути кримінальну відповідальність за ст.151 КК України.

Відразу варто зауважити, що ст.151 КК України законодавець назвав «Незаконне поміщення в психіатричний заклад», а диспозицію ч. 1 цієї статті сформулював як «Поміщення в психіатричний заклад завідомо психічно здорової особи». Шляхом елементарного тлумачення доходимо висновку, що під незаконним поміщенням у психіатричний заклад законодавець розуміє поміщення до такого закладу завідомо психічно здорової особи.

Як було вказано, незаконним поміщенням до психіатричного закладу варто визнавати порушення законодавчих вимог, що стосуються підстав і порядку недобровільної госпіталізації, у результаті чого в психіатричному закладі опиняється не за своєю волею особа, яка такої госпіталізації не потребує. Так, наприклад, відсутні підстави для подібної госпіталізації, якщо особа завідомо для лікаря-психіатра є психічно хворою, однак не вчиняє та не виявляє реальних намірів вчинити дії, що становлять безпосередню небезпеку для неї або оточуючих, і спроможна самостійно задовольняти свої основні життєві потреби на рівні, який забезпечує її життєдіяльність. Відсутні підстави для такої госпіталізації також у разі, якщо особа є завідомо для психіатра психічно хворою, однак не потребує надання їй стаціонарної психіатричної допомоги. У цьому контексті М.І. Хавронюк, коментуючи ст.151 КК України, справедливо стверджує, що необхідним є обов'язкове ретроспективне встановлення відсутності підстав для госпіталізації особи в психіатричний заклад: не обов'язково, щоб особа була цілком психічно здоровою, тим більше, що межа між окремими психіатричними й неврологічними захворюваннями є надто тонкою; головне, щоб стан особи не вимагав її поміщення до психіатричного закладу [2, с. 384]. Водночас, на нашу думку, текст диспозиції ч.1 ст.151 КК України не дає змогу зробити такий однозначний висновок; буквальне тлумачення вказаної норми дає змогу стверджувати, що мова в ній іде лише про кримінально-правову заборону поміщення в психіатричний заклад завідомо психічно здорової особи, тобто такої особи, яка для лікаря-психіатра була явно психічно здоровою. Тлумачення незаконності поміщення в психіатричний заклад лише як поміщення туди завідомо психічно здорової особи не лише неповною мірою відповідає наведеним положенням Закону, а й апіорі ускладнюватиме застосування розглядуваної норми на практиці, необґрунтовано звужуватиме сферу її застосування. Вважаємо, що в ч.1 ст.151 КК України правильніше було б передбачити, що відповідальність настає за *незаконне поміщення до психіатричного закладу особи, яка не потребує стаціонарної психіатричної допомоги*. З'ясування ж сутності цієї незаконності спонукатиме правозастосувача звертатись до тексту закону, що передбачає підстави та порядок примусової госпіталізації до психіатричного закладу осіб, які страждають на психічні захворювання, тобто до Закону України «Про психіатричну допомогу». Зазначимо, що подібним шляхом пішли законодавці окремих держав (наприклад, Вірменії, Грузії, Казахстану, Латвії, Росії тощо) [3, с. 72].

У кримінально-правовій літературі визнається, що цей злочин є закінченим із моменту незаконного поміщення особи в стаціонарний психіатричний заклад. Водночас питання про конструкцію складу цього злочину трактується по-різному. На думку більшості дослідників (зокрема, О.С. Амосова [4, с. 114], С.В. Бородіна [5, с. 209], Л.В. Іногамової-Хегай [6, с. 107], Л.Л. Круглікова [7, с. 96], О.І. Рарога [8, с. 94] та інших), розглядуваний склад злочину є формальним, а тому є закінченим із моменту поміщення потерпілого в психіатричний заклад. Окремі науковці (наприклад, В.І. Борисов [9, с. 431; 10, с. 121], М.І. Хавронюк [2, с. 384; 11, с. 92], О.І. Чучаєв [12, с. 236] та інші) прямо не називають цей склад злочину формальним, однак з огляду на загальний контекст поділяють вказану позицію. Іншими є погляди С.Д. Шапченка [13, с. 285; 14, с. 623] та І.М. Тяжкової [15, с. 52-53], на переконання яких аналізований склад злочину варто відносити до типу матеріальних. Так, на думку С.Д. Шапченка, об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ч.1 ст.151 КК України, включає такі елементи: а) діяння; б) наслідок; в) причинний зв'язок між діянням і наслідком; г) місце вчинення злочину. Фактичне перебування психічно здорової особи в психіатричному закладі, на переконання С.Д. Шапченка, варто вважати наслідком прийняття лікарем-психіатром (одноособово чи в складі комісії лікарів-психіатрів) рішення про незаконну госпіталізацію особи до психіатричного закладу. У тих випадках, коли прийняті рішення не привели до фактичного перебування психічно здорової особи в психіатричному закладі, такі рішення необхідно розглядати як закінчений замах на злочин [13, с. 285; 14, с. 623].

І.М. Тяжкова також висловила сумнів із приводу правильності віднесення аналізованого складу злочину до типу формальних. На її думку, фактичне поміщення особи в психіатричний заклад є наслідком цього злочину, а не змістом діяння. Цим наслідком є позбавлення людини свободи – невід’ємного особистого блага, проголошеного Конституцією України, і поміщення її в умови, що заподіюють їй моральної й фізичної шкоди, наприклад, під час введення в організм не викликаних необхідністю психотропних засобів [15, с. 52]. Автор ставить риторичне запитання: «Під час вчинення викрадень втрата потерпілим хоча б частини майна визнається наслідком цього діяння, чому ж реальне позбавлення свободи людини (цінніше благо) є не наслідком, а лише дією?» [15, с. 53].

На наше переконання, висловлені С.Д. Шапченком та І.М. Тяжковою міркування є переконливими та цілком узгоджуються з положеннями чинного Закону України «Про психіатричну допомогу», що передбачає підстави й порядок госпіталізації до психіатричного закладу в примусовому порядку осіб, які страждають на психічні захворювання.

Питання про те, з якого конкретно моменту можна вважати, що особу незаконно поміщено до психіатричного закладу, у кримінально-правовій літературі також є дискусійним. Науковцями із цього приводу висловлювались різні думки. Зокрема, особу може бути незаконно поміщено в психіатричний заклад із такого часу:

- 1) з моменту, коли вживаються заходи для доставки особи до стаціонарного психіатричного закладу (наприклад, лікар-психіатр виписує направлення на госпіталізацію або приймає рішення про госпіталізацію особи до психіатричного стаціонару; санітари застосовують до особи фізичне насильство тощо);
- 2) з моменту, коли потерпілий буде оформлений у психіатричному стаціонарі як пацієнт цього закладу;
- 3) з моменту прийняття рішення комісії лікарів-психіатрів про обґрунтованість госпіталізації особи до психіатричного закладу, що приймається протягом 48 годин перебування особи в такому закладі;
- 4) з моменту доставки (прибуття) особи до психіатричного закладу;
- 5) з моменту перешкоджання особі покинути психіатричний заклад тощо [4, с. 114; 5, с. 209; 15, с. 52; 16, с. 190].

На наше переконання, варто погодитись із дослідниками, які вважають, що поміщенням до психіатричного закладу необхідно вважати момент закінчення оформлення документів у його прийомному покої, у яких особа фігурує як пацієнт психіатричного стаціонару [5, с. 209; 15, с. 52; 16, с. 190]. Заходи для доставки особи до стаціонарного психіатричного закладу (наприклад, з метою незаконного поміщення в психіатричний заклад до особи застосовують фізичну силу, проте їй вдається вирватись та уникнути незаконної госпіталізації) або ж доставку її до такого закладу для подальшого оформлення госпіталізації необхідно розцінювати як замах на незаконне поміщення особи в психіатричний заклад. Має рацію Я.Г. Лизогуб, який стверджує, що випадки незаконного поміщення потерпілого до психіатричного закладу без оформлення документів на нього як на психічно хворого мають розцінюватись як незаконне позбавлення волі (ч.1 ст.146 КК України), а застосування щодо такого потерпілого медичних чи інших препаратів має додатково кваліфікуватись за нормами КК України про відповідальність за злочини проти життя або здоров’я [17, с. 124].

Варто зупинитися також на питанні про способи незаконного поміщення особи до психіатричного закладу. У кримінально-правовій літературі, окрім згадування про оформлення лікарем-психіатром документів, що не відповідають справжньому стану справ (у яких завідомо психічно здорова особа фігурує як психічно хвора), наводилися також інші можливі способи вчинення розглядуваного діяння. Так, І.М. Тяжкова вважає, що незаконне поміщення особи до психіатричного закладу може вчинятися шляхом застосування фізичного чи психічного насильства, обману тощо. На насильство й обман як на способи незаконного поміщення в психіатричний заклад вказують також Ю.М. Аргунова [18], В.І. Борисов [10, с. 120], І.А. Вартилицька [19, с. 117], В.І. Зубкова [20, с. 209], М.І. Хавронюк [2, с. 384; 11, с. 92] та інші вчені. Справді, цілком можливими є ситуації, коли під час вчинення вказаного злочину до особи, яка проти її волі госпіталізується до психіатричного закладу й опирається цьому, буде застосовано насильство (наприклад, побої чи тілесні ушкодження або ж погрозу вчинити подібні дії). Насильство може застосовуватись також для отримання від особи згоди

на її госпіталізацію до вказаного закладу. Так само можна уявити ситуації, коли під виглядом госпіталізації до звичайної лікарні особу доставляють до психіатричного закладу або коли особу навмисно вводять в оману щодо стану її психічного здоров'я, потреби в психіатричному обстеженні чи лікуванні в умовах психіатричного стаціонару. Водночас, як уже зазначалося, поміщення (госпіталізація) особи до психіатричного стаціонару так чи інакше передбачає оформлення лікарем-психіатром потерпілого як психічно хворого в психіатричний заклад. З огляду на викладене насильство й обман як дії з приводу незаконної госпіталізації особи до психіатричного закладу для кваліфікації аналізованого злочину обов'язкового значення не мають. Ситуації ж, коли потерпілому (зокрема, щоб подолати його опір) під час госпіталізації до психіатричного закладу умисно заподіюються, наприклад, середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження, повинні кваліфікуватися за сукупністю злочинів, передбачених ч.2 ст.151 та, відповідно, ч.2 ст.122 або ч.ч.1 чи 2 ст.121 КК України [2, с. 385]. Якщо незаконній госпіталізації до психіатричного закладу передувало викрадення людини, то вчинене, на нашу думку, утворює сукупність злочинів, передбачених ст.ст.151 та 146 КК України.

Ще одна дискусія, що стосується об'єктивної сторони аналізованого складу злочину, виникла з приводу того, чи охоплює стаття про відповідальність за незаконне поміщення в психіатричний заклад випадки незаконного утримання (продовження перебування) особи в такому закладі після того, як відпали підстави для її подальшого перебування в ньому (наприклад, після повного одужання особи). Поширення відповідної норми на такі випадки визнають, зокрема, С.В. Бородін [21, с. 80-81], І.А. Вартилицька [19, с. 116, 117], М.І. Коржанський [22, с. 175], С.В. Тасаков [16, с. 191] та інші науковці. За буквального тлумачення диспозиції ч.1 ст.151 КК України однозначного висновку про те, що ця норма охоплює випадки незаконного утримання особи в психіатричному закладі після того, як відпали підстави для її подальшого перебування в ньому, зробити не можна. У вказаній диспозиції мова йде не про незаконне поміщення особи до психіатричного закладу або утримання її в ньому, а лише про перше з них. Слово «поміщати» означає «надавати приміщення кому-небудь для проживання; поселяти; улаштовувати кого-небудь у якусь установу, заклад» [23, с. 1042], тоді як зміст слова «утримувати» мовознавці тлумачать як «просити або змушувати кого-небудь залишатися де-небудь; не відпускати» [23, с. 1521]. З огляду на це в кримінально-правовій літературі домінує обґрунтована, на наше переконання, позиція, згідно з якою розглядувана стаття передбачає відповідальність не за утримання особи в психіатричному закладі, а лише за поміщення (госпіталізацію) її туди. Вказану думку обстоюють, зокрема, Ю.М. Аргунова [18], Т.В. Варфоломеева [24, с. 389], Л.В. Іногамова-Хегай [6, с. 107], Л.Л. Кругліков [7, с. 96], О.І. Рарог [8, с. 94], М.І. Хавронюк [2, с. 384] та інші автори.

На наше переконання, було б правильніше, якби законодавець змінив назву ст.151 КК України, а також диспозицію її ч.1, вказавши, що кримінально караним є не лише незаконне поміщення до психіатричного закладу особи, яка не потребує стаціонарної психіатричної допомоги, а й незаконне утримання її в ньому. Зауважимо, що в російській науці кримінального права відповідна пропозиція раніше висловлювалась І.М. Тяжковою [15, с. 52] та О.Є. Амосовим [4, с. 117]. На незаконне утримання особи в психіатричному закладі поряд із незаконним її туди поміщенням прямо вказується, наприклад, у ст.184 Кримінального кодексу Білорусі [25], ст.134 Кримінального кодексу Вірменії [26], ст.149 Кримінального кодексу Грузії [27, с. 193], ст.127 Кримінального кодексу Казахстану [28], ст.133 Кримінального кодексу Таджикистану [29].

Моментом закінчення злочину у формі незаконного утримання особи в психіатричному закладі, на нашу думку, варто вважати або момент відмови в проведенні огляду такої особи комісією лікарів-психіатрів, або момент винесення необґрунтованого висновку комісією лікарів-психіатрів під час вирішення питання про необхідність продовження госпіталізації в примусовому порядку понад 6 місяців (ст.17 Закону України «Про психіатричну допомогу»).

Обов'язковим елементом об'єктивної сторони аналізованого складу злочину є також місце його вчинення – психіатричний заклад. У ст.1 Закону України «Про психіатричну допомогу» вказано, що психіатричний заклад – це психоневрологічний, наркологічний або інший спеціалізований заклад, центр, відділення тощо всіх форм власності, діяльність яких пов'язана з наданням психіатричної допомоги [1]. У кримінально-правовій літературі одностайно стверджується, що кримінальна відповідальність настає за незаконне поміщення особи в психіатричний заклад стаціонарного типу. Поміщення особи в інший, не психіатричний (у тому числі психоневрологічний інтернат, який не має психіатричного відділення [7, с. 96]) заклад закритого типу не утворює розглядуваний склад злочину

(за наявності відповідних для цього підстав таке діяння може бути кваліфіковане за ст.146 КК України як незаконне позбавлення волі). Примусове ж освідчування чи лікування особи в лікарня-психіатра в амбулаторних умовах за наявності відповідних підстав може бути кваліфіковане як службове зловживання або самоправство [2, с. 384].

Таким чином, вважаємо за доцільне викласти назву ст.151 КК України та диспозицію її ч.1 в такій редакції: *«Стаття 151. Незаконне поміщення до психіатричного закладу особи, яка не потребує стаціонарної психіатричної допомоги, або незаконне утримання особи в психіатричному закладі.»*

1. Незаконне поміщення до психіатричного закладу особи, яка не потребує стаціонарної психіатричної допомоги, або незаконне утримання особи в психіатричному закладі, – карається <...>».

ЛІТЕРАТУРА

1. Про психіатричну допомогу : Закон України від 22 лютого 2000 р. № 1489-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-те вид., перероб. та доп. – К. : Юридична думка, 2012. – 1316 с.
3. Андрушко А.В. Кримінально-правова протидія використанню психіатрії в немедичних цілях: порівняльно-правовий аспект / А.В. Андрушко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2015. – Вип. 14. – Т. 2. – С. 71-74.
4. Амосов А.Е. Незаконное лишение свободы в уголовном праве России (виды и характеристика) : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Алексей Евгеньевич Амосов ; Владимирский государственный университет. – Владимир, 2008. – 199 с.
5. Курс российского уголовного права. Особенная часть / под ред. В.Н. Кудрявцева, А.В. Наумова. – М. : Спарк, 2002. – 1040 с.
6. Российское уголовное право. Особенная часть : учебник для вузов / под ред. В.С. Комиссарова. – СПб. : Питер, 2008. – 720 с.
7. Уголовное право России. Особенная часть : учебник / под ред. Ф.Р. Сундурова, М.В. Талан. – М. : Статут, 2012. – 943 с.
8. Уголовное право России. Особенная часть / под ред. А.И. Рарога. – 3-е изд., с изм. и доп. – М. : Эксмо, 2009. – 704 с.
9. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Х. : ТОВ «Одісей», 2008. – 1208 с.
10. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., доп. – Т. 2 : Особлива частина. – Х. : Право, 2013. – 1040 с.
11. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – 3-те вид. – К. : Атіка, 2009. – 744 с.
12. Рарог А.И. Уголовное право России. Части Общая и Особенная : курс лекций / Рарог А.И., Есаков Г.А., Чучаев А.И., Степалин В.П. ; под ред. А.И. Рарога. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 496 с.
13. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С.С. Яценко. – 4-те вид. – К. : А.С.К., 2005. – 848 с.
14. Преступления против личности в уголовном праве Беларуси, России и Украины / отв. ред. А.И. Чучаев. – М. : Проспект, 2014. – 680 с.
15. Тяжкова И. Незаконное помещение в психиатрический стационар / Ирина Тяжкова // Уголовное право. – 2002. – № 3. – С. 52-54.
16. Тасаков С.В. Нравственные основы норм уголовного права о преступлениях против личности / С.В. Тасаков. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2008. – 318 с.

17. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О.О. Дудорова, С.О. Письменського. – 2-ге вид. – К.: «ВД «Дакор», 2013. – 786 с.
18. Аргунова Ю.Н. Уголовная ответственность за незаконное помещение в психиатрический стационар / Ю.Н. Аргунова // Независимый психиатрический журнал. – 2011. – № 4. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://npar.ru/journal/2011/4/06-argunova.htm>.
19. Кваліфікація злочинів, підслідних органам внутрішніх справ: навчальний посібник / за заг. ред. В.В. Коваленка; за наук. ред. О.М. Джужи та А.В. Савченка. – К.: Атіка, 2011. – 648 с.
20. Зубкова В.И. Ответственность за преступления против личности по законодательству России / В.И. Зубкова. – М.: Норма, 2005. – 256 с.
21. Уголовное право. Особенная часть: учебник / под ред. Л.Д. Гаухмана и С.В. Максимова. – 2-е изд., перераб., доп. – М.: Эксмо, 2005. – 704 с.
22. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів: навчальний посібник / М.Й. Коржанський. – 3-тє вид. – К.: Атіка, 2007. – 592 с.
23. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
24. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2 т. – Т. 1 / за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – 3-тє вид. – К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. – 964 с.
25. Уголовный кодекс Республики Беларусь от 9 июля 1999 г. № 275-3 // Официальный сайт МВД Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mvd.gov.by/main.aspx?guid=101163>.
26. Уголовный кодекс Республики Армения от 18 апреля 2003 г. // Официальный сайт Национального Собрания Республики Армения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus>.
27. Уголовный кодекс Грузии / науч. ред. З.К. Бигвава. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. – 409 с.
28. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 г. № 226-V // Информационные системы «Параграф» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252.
29. Уголовный кодекс Республики Таджикистан от 21 мая 1998 г. // Национальный центр законодательства при Президенте РТ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mmk.tj/ru/legislation/legislation-base/codecs/>.

REFERENCES

1. Law of Ukraine, № 1489-III “About psychiatric help”, from February 22, 2000, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>.
2. Melnik, M.I. and Khavronyuk, M.I. (2012), *Naukovo-praktichniy komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrayiny* [Scientifically-practical resume to the Criminal Code of Ukraine], Yurydychna dumka, Kyiv, Ukraine.
3. Andrushko, A.V. (2015), “Criminally-legal contrariety of psychiatry using in the non-medical purposes: comparative and criminal aspect”, *Naukovyi visnyk International humanitarian university. Seriya: Yurisprudentsiya*, Issus 14, vol. 2, pp. 71-74.
4. Amosov, A.E. (2008), “Illegal imprisonment in criminal law of Russia (types and the characteristic)”, Thesis abstract for Dr. Sc. (Jurisprudence), 12.00.08, Vladimir state university Vladimir, Russia.
5. Kudryavtsev, V.N. and Naumov, A.V. (editors) (2002), *Kurs rossiyskoho uholovnoho prava. Osobennaya chast* [Course of Russian criminal law. Special part], Spark, Moscow, Russia.
6. Komissarov, V.S. (2008), *Rossiyskoe uholovnoe pravo. Osobennaya chast: uchebnik dlya vuzov* [Russian criminal law. Special part: college textbook], Piter, Saint Petersburg, Russia.

7. Sundurov, F.R. and Talan, M.V. (2012), *Uholovnoe pravo Rossii. Osobennaya chast : uchebnik* [Russian criminal law. Special part: textbook], Statut, Moscow, Russia.
8. Rarog, A.I. (2009), *Uholovnoe pravo Rossii. Osobennaya chast* [Russian criminal law. Special part], Eksmo, Moscow, Russia.
9. Stashis, V.V. and Tatsiy, V.Ya. (2008), *Kryriminalnyi kodeks Ukrayiny : naukovo-praktychnyi komentar* [Criminal Code of Ukraine: scientific and practical resume], TOV «Odissey», Kharkiv, Ukraine.
10. Tatsiy, V.Ya., Pshonka, V.P., Borisov, V.I. and Tyutyuhin, V.I. (2013), *Kriminalnyi kodeks Ukrayiny. Naukovo-praktychnyi komentar : u 2 t.* [Criminal Code of Ukraine: scientific and practical resume: in 2 vol.], vol. 2 : *Osoblyva chastyna* [Special part], Pravo, Kharkiv, Ukraine.
11. Melnik, M.I. and Klimenko, V.A. (2009), *Kryriminalne pravo Ukrayiny. Osoblyva chastyna : pidruchnyk* [Criminal Code of Ukraine. Special part: textbook], Atika, Kyiv, Ukraine.
12. Rarog, A.I., Esakov, G.A., Chuchaev, A.I. and Stepalin, V.P. (2007), *Uholovnoe pravo Rossii. Chasti Obshchaya i Osobennaya : kurs lektsiy* [Russian criminal law. General and Special parts: lectionary course], TK Velbi, Izd-vo Prospekt, Moscow, Russia.
13. Yatsenko, S.S. (2005), *Naukovo-praktychnyi komentar do Kryriminalnoho kodeksu Ukrayiny* [Scientific and Practical resume to Criminal Code of Ukraine], A.S.K., Kyiv, Ukraine.
14. Chuchaev, A.I. (2014), *Prestupleniya protiv lichnosti v ugolovnom prave Belarusi, Rossii i Ukrainy* [Crimes against the personality in criminal law of Belarus, Russia and Ukraine], Prospekt, Moscow, Russia.
15. Tyazhkova, I. (2002), “The illegal placing to the psychiatric hospital”, *Uholovnoe pravo*, no. 3, pp. 52-54.
16. Tasakov, S.V. (2008), *Nravstvennye osnovy norm uholovnogo prava o prestupleniyakh protiv lichnosti* [Moral bases of Criminal law statements about crimes against person], Yuridicheskiy tsentr Press, Saint Petersburg, Russia.
17. Dudorov, O.O. and Pysmenskiy, E.O. (2013), *Kryriminalne pravo (Osoblyva chastyna) : pidruchnyk* [Criminal law (Special part): textbook], «VD «Dakor», Kyiv, Ukraine.
18. Arhunova, Yu.N. (2011), “Criminal responsibility for the illegal placing to the psychiatric hospital”, *Nezavisimy psikhiatricheskiy zhurnal*, no. 4, available at : <http://npar.ru/journal/2011/4/06-argunova.htm>.
19. Kovalenko, V.V., Dzhuzha, O.M. and Savchenko, A.V. (2011), *Kvalifikatsiya zlochyniv, pidslidnykh orhanam vnutrishnikh sprav : navchalnyi posibnyk* [Qualification of crimes are in the competence of Agencies of internalaffairs: textbook], Atika, Kyiv, Ukraine.
20. Zubkova, V.I. (2005), *Otvetstvennost za prestupleniya protiv lichnosti po zakonodatelstvu Rossii* [Liability for crimes agints person according to the legislation of Russia], Norma, Moscow, Russia.
21. Gaukhman, L.D. and Maksimov, S.V. (2005), *Uholovnoe pravo. Osobennaya chast : uchebnik* [Criminal law. Special part: textbook], Eksmo, Moscow, Russia.
22. Korzhanskiy, M.Y. (2007), *Kvalifikatsiya zlochyniv : navchalnyi posibnyk* [Crimes qualification: schoolbook], Atika, Kyiv, Ukraine.
23. Busel, V.T. (2005), *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy (z dod. i dopov.)* [Great Dictionary of Modern Ukrainian (from ext. And supplemented).], VTF «Perun», Kyiv ; Irpin, Ukraine.
24. Andrushko, P.P., Goncharenko, V.G. and Fesenko, E.V. (2009), *Naukovo-praktychnyi komentar do Kryriminalnoho kodeksu Ukrayiny : u 2 t. – T. 1* [Scientifically-practical resume for Criminal Code of UKraine: in 2 vol. – Vol. 1], Alerta ; KNT ; Tsentr uchbovoyi literatury, Kyiv, Ukraine.
25. “Criminal Code of Belarus from July 9, 1999, № 275-3”, Official website of Ministry of Internal Affairs of Belarus, available at : <http://mvd.gov.by/main.aspx?guid=101163>.
26. “The Criminal Code of the Republic of Armenia of April 18, 2003”, the Official site of National Assembly of the Republic of Armenia, available at : <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus>.

27. Bigvava, Z.K. (2002), *Uholovnyi kodeks Gruzii* [Criminal Code of Georgia], Yuridicheskiy tsentr Press, Saint Petersburg, Russia.
28. “The criminal code of the Republic of Kazakhstan of July 3, 2014.№ 226-V”, *Sayt «Informatsionnye sistemy “Paragraf”»*, available at : http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252.
29. “The Criminal Code of the Republic of Tajikistan of May 21, 1998”, the National centre of the legislation at the President of Russian Federation, available at : <http://mmk.tj/ru/legislation/legislation-base/codecs/>.

УДК 351.746.11: 35.083.1: 343.353

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ЗЛОВЖИВАНЬ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ ПРАЦІВНИКІВ МИТНИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Головійчук Л.Т., к.ю.н., ст. викладач

*Університет митної справи та фінансів, вул. Дзержинського, 2/4, м. Дніпропетровськ, Україна
Alleexx79@mail.ru*

Статтю присвячено детермінантам, які обумовлюють вчинення злочинів працівниками митних органів та визначаються за допомогою загальноприйнятих термінів: «причини», «умови», «детермінанти», «фактори». Варто погодитись із вітчизняними дослідниками в тому, що, незважаючи на різні тлумачення цих термінів, вони розуміються як слова-синоніми, серед яких фактор має більш глибоке й змістовне наповнення. Фактор вважається родовим поняттям, що включає в себе всі види криміногенної детермінації (певну чисельність причин, умов та інших чинників конкретного явища, що об'єднуються за змістом, значенням та іншими критеріями). За змістом причини й умови злочинності поділяються на економічні, соціальні, соціально-психологічні, ідеологічні, політичні, правові, культурні, організаційно-управлінські, інформаційні.

Ключові слова: детермінанти, зловживання владою або службовим становищем, Державна фіскальна служба України, працівники митних органів, фактори злочинності.

ДЕТЕРМИНАНТЫ ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЯ ВЛАСТЬЮ И СЛУЖЕБНЫМ ПОЛНОМОЧИЕМ РАБОТНИКАМИ ТАМОЖЕННЫХ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ФИСКАЛЬНОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ

Головійчук Л.Т.

*Університет таможенної служби та фінансів, вул. Дзержинського, 2/4, г. Дніпропетровськ, Україна
Alleexx79@mail.ru*

Статья посвящена детерминантам, которые обуславливаются совершение преступлений работниками таможенных органов и определяются с помощью общепринятых терминов: «причины», «условия», «детерминанты», «факторы». Стоит согласиться с отечественными исследователями в том, что, несмотря на различные толкования этих терминов, они понимаются как слова-синонимы, среди которых фактор имеет более глубокое и содержательное наполнение. Фактор считается родовым понятием, включающим в себя все виды криминальной детерминации (определенную численность причин, условий и других факторов конкретного явления, объединяемые по содержанию, значению и другим критериям). По содержанию причины и условия преступности подразделяются на экономические, социальные, социально-психологические, идеологические, политические, правовые, культурные, организационно-управленческие, информационные.

Ключевые слова: детерминанты, злоупотребление властью или служебным положением, Государственная фискальная служба Украины, работники таможенных органов, факторы преступности.

DETERMINANTS OF ABUSE OF POWER AND OFFICIAL POSITION CUSTOMS OFFICERS STATE FISCAL SERVICE OF UKRAINE

Holoviychuk L.T.

*University of finance and customs, str. Dzerzhinsky, 2/4, Dnepropetrovsk, Ukraine
Alleexx79@mail.ru*

The article is devoted determinants, which are caused by the commission of crimes and employees of customs bodies determined by conventional terms: “reason”, “conditions”, “determinants”, “factors”. It is necessary to agree with the Russian researchers in the fact that, despite the different interpretations of these terms, they are understood as synonymous words among which factor has a deeper and more meaningful content. Factor is considered a generic term comprising all kinds of criminal determination (certain number of reasons, conditions and other factors specific